

Skupna občinska uprava Maribor
Skupna služba varstva okolja
Ulica heroja Tomšiča 2
2000 Maribor

Maribor, 22 .1. 2021

KOMENTARJI na OBČINSKI PROGRAM VARSTVA OKOLJA MESTNE OBČINE MARIBOR od 2021 do 2030

Najprej bi radi pohvalili postopek oblikovanja Občinskega programa varstva okolja Mestne občine Maribor (OPVO), ki je bil zelo participatorno zastavljen, kljub vsem omejitvam, ki smo jim bili priča v preteklem letu. OPVO je zajel trende tako v nacionalnih kot tudi evropskih programih ter med drugim pravilno prepoznal NEPN (Nacionalni energetske in podnebni načrt), sprejet leta 2020, kot nezadosten in premalo ambiciozen v boju zoper podnebne spremembe. Čeprav se NEPN prepoznava kot nezadosten in se pričakuje ostrejša dogovora, obstoječi dogovori Mestni občini Maribor ne preprečujejo, da bi si sama zastavila ostrejša (zadostna) cilje, ki si jih na podlagi ogljičnega fonda lahko izračunamo sami. Ker se Slovenija segreva kar 2-krat hitreje od svetovnega povprečja, bi morali biti tudi nekateri strateški in operativni cilji, ki so zajeti v programu, bolj ambiciozno zastavljeni.

Reševanje podnebne krize se moramo lotiti nemudoma in torej s strožjimi ukrepi, kot jih predvideva zastavljeni OPVO. Če ne bomo ukrepali kar najbolj ostro in zadostno, se bodo problemi še poglobljali, v največji meri pa bodo prizadeli predvsem prihodnje generacije.

OPVO ima potencial, da postane mejnik na poti k ukinitvi trenutnih negativnih praks poseganja v okolje, ki smo jim priča. Če seveda vse ne ostane le na papirju. Pozivamo, da se še pred potrebno integracijo posameznih ukrepov v strategije, akte in predpise ipd., kar bo trajalo veliko časa, zaveže iz OPVO pričnejo v aktivnostih manifestirati že danes. Tako se bo jasno pokazala resnost zaveze do edinega in nenadomestljivega življenjskega prostora, z zlorabo katerega smo sami sebe potisnili praktično čez rob.

V nadaljevanju podajamo komentarje in predloge na nekatere posamezne točke OPVO:

Poglavje 1: Podnebne spremembe

Kot smo omenili že v uvodu, bi si v tem poglavju želeli višje zastavljene cilje. Že v predhodnem posvetovanju smo poudarjali pomen ogljičnega fonda in brezpredmetnost letnic za doseganje določenih končnih ciljev. Tako ni navedeno, katero podnebno tarčo naj bi se ciljalo (znotraj 50 % možnosti za ostanek pod 1,5 C globalnega segrevanja, 50 % možnosti za 2 C, nekaj tretjega?). Želimo, da se cilja tarčo 66 % možnost ostanka pod 1,5 C globalnega segrevanja, ki predvideva ogljični fond 420 GtCo₂ekv, ki je od leta 2018 pravično razdeljen med vse prebivalce sveta.

Poglavje 1: Podnebne spremembe, podpoglavje promet

Področje prometa je v OPVO umeščeno v sklop Podnebne spremembe, kjer se pravilno ugotavlja, da je promet poleg proizvodnje energije in industrije najbolj problematična kategorija tvorbe TGP, neustrezna urejenost prometnih tokov v skupnosti pa predstavlja največje preglavice. Menimo, da javni prevoz v MOM ni konkurenčen, ker se zgodovinsko sredstva vlaga v dvigovanje konkurenčnosti prevoza z

osebnimi avtomobili (vedno več parkirnih prostorov in parkirnih hiš, gradnja dodatnih cest, pretirana skrb za to, da je na voljo dovolj cestne infrastrukture, da bognedaj ne pride do zastojev ali da nihče ne bi imel težav z iskanjem parkirnega mesta, prioritiziranje avtomobilskega prometa v semaforškem sistemu (tipke za prehajanje prehodov za pešce, s katerimi pešci PROSIMO, da se umestimo v avtomobilski interval in prečkamo cesto) ter prometnem režimu ulic itd. Načrtovalci bodo morali spoznati, če želimo zmanjšati število osebnih vozil na cestah, da se morata zmanjšati kvaliteta in količina infrastrukture, namenjene osebnemu prevozu, cena uporabe le te pa zvišati. Hkrati morajo temu slediti izboljšave sistema javnega prevoza. Slabšanje pogojev za gibanje z osebnimi vozili je lahko načrtni cilj načrtovalcev za zmanjšanje izpustov TGP, trdih delcev v zraku, za znižanje nivoja hrupa in za odpiranje možnosti, da se površine, namenjene avtomobilskemu prometu, prekvalificirajo v površine, namenjene javnemu prometu in drugi javni rabi.

Načrt, da se na področju prometa v naslednjih letih vnovič prevetri samo strateški dokument, ne more biti sprejemljiv. Že brez novelirane prometne strategije je npr. jasno, da je treba nujno in celovito prenoviti sistem javnega mestnega avtobusnega prometa (kratke proge, možnost prestopanja, ki ni časovno zamudno, uvedba več vozlišč avtobusnih prog z možnostjo nadaljevanja poti z uporabo koles in vlaka, P&R točke na obronkih mesta), navajamo pa še nekaj konkretnih predlogov ukrepov, ki bi jih bilo možno izvesti v okviru lokalnih pristojnosti ali v sodelovanju na nivoju države (pobude državi, medobčinsko povezovanje):

1. Sprememba plačevanja nadomestil za prihod na delo: osebam, ki imajo na voljo železniški ali avtobusni prevoz, se namesto izplačanega nadomestila kupijo mesečne karte za javni prevoz. Razdalja od doma do avtobusa ali vlaka se še vedno izplača, v kolikor je razdalja večja od 3 km.
2. Centralizirano vodenje voznih redov: izdelava aplikacija za pregled voznih redov avtobusnih prevozov, s katero upravlja Ministrstvo za infrastrukturo. Vsi avtobusni prevozniki so zakonsko obvezani javljati vozne rede vseh svojih linij kot tudi vse kratkoročne spremembe. Uporabnik lahko tako z nekaj kliki na enem mestu dobi pregled nad vsemi možnostmi avtobusnega prevoza med dvema lokacijama. Podatki v tej aplikaciji so merodajni za izračun nadomestila za prihod na delo.
3. Ureditev koncesijskih pogojev za javne prevoze na način, ki bo pogojeval ponudnikom prevozov, da zagotavljajo primerno količino in termine prevozov za prihod v službo in vračanje domov.
4. Uvedba naraščajočega davka na več kot eno vozilo na gospodinjstvo.
5. Oblikovanje mobilnostnih načrtov za javni sektor in javne ustanove z namenom povišanja deleža hoje in kolesarjenja na delovno mesto ter zmanjšanja uporabe osebnih vozil.
6. Zmanjšanje dnevnih migracij zaradi vožnje v službo in nazaj domov z uvedbo obveznega dela od doma za vse službe, kjer ni potrebe po vsakodnevni prisotnosti delavca (številne službe v javni upravi, kjer ni vsakodnevnega stika s strankami, vsa delovna mesta, kjer se za opravljanje dela rabi zgolj računalnik itd.).
7. Uvedba ukrepa "parkiraj in se pelji" z javnim prevozom na obrobju vseh mest, v katera ali iz katerih dnevno migrira večja količina ljudi, pri čemer naj bo cena parkirišča vključena v vozovnico ali pa naj bo brezplačna.
8. Uvedba novih avtobusnih medkrajevnih linij javnega potniškega prometa – še posebej iz krajev, kjer je dnevno velik delež migracij – in uvajanje novih avtobusov, ki so izključno na električni pogon.
9. Načrt transportnih poti po MOM za dostop transportnih vozil do podjetij v MOM (preprečevanje obremenjevanja okolja zaradi transportnega prometa v stanovanjskih soseskah in ostalih območjih, kjer ta ni primeren).
10. Preprečevanje tranzitnega transportnega prometa čez področja MOM (problematičen je npr. transportni tranzit po Dravski dolini navzgor na Koroško) → občine Dravske doline (navzgor) naj skupaj pritisnejo na državo, da se elektrificira in modernizira železniško povezavo na Koroško po celotni progi, ne zgolj na trasi MB–Ruše.

Poglavje 1: Podnebne spremembe, podpoglavje kmetijstva

Veseli nas zaveza o ohranjanju zemljišč za pridelavo hrane, da teh ne bomo več izgubljali zaradi pozidave (kot se trenutno dogaja na Studencih). Čeprav je OPN še zmeraj v fazi izdelave in mu do sprejetja manjka še nekaj faz, menimo, da je nujno te zaveze pričeti udejanjati nemudoma.

Želimo si, da bi vsa kmetijska zemljišča in zemljišča, ki so še primerna za pridelavo hrane, našla svoje obdelovalce, ki bi se želeli s takšno dejavnostjo ukvarjati. Poleg tega na tem mestu navajamo nekaj splošnih predlogov v zvezi s spremembami v kmetijski dejavnosti zaradi podnebne krize:

1. Centralno planiranje dejavnosti kmetijstva (predvsem glede na naravne danosti, kje je kaj najbolj ugodno pridelovati s čim manj posegi v tla (fizično, pesticidi ...) zaradi stopnje rodovitnosti in drugih faktorjev). Kmetje (in drugi) bi se morali ukvarjati s tisto dejavnostjo, ki je glede na lokacijo najustreznejša (posegi v tla, hektarski donos) in je potrebna.
2. Opustitev obdelave tal z oranjem in privzem t. i. ohranitvenega ali sonaravnega kmetijstva (oz. poljedelstva), s čimer:
 - preprečimo sproščanje CO₂ in hkrati izgubo potrebnega C v zemlji, tudi dušika in fosforja v zemlji, ki ga je sicer nato potrebno dodajati. Sproščanje plinov iz tal zameji tudi stalna pokritost tal (puščanje ostankov poljščin na njivi, zastirka med rastjo in kolobarjenje oz. na tem mestu zasaditev zimskih kultur);
 - se izboljša regulacija vlažnosti tal, manj je potrebnega namakanja zaradi stalne pokritosti tal (seveda je treba zadeve najprej sanirati – namakalni sistemi, drenaže ...);
 - v končni fazi se taka obdelava izkazuje tudi za manj delovno intenzivno;
 - se ohranja oz. se krepi biotska raznovrstnost življenja v tleh.
3. Odmik od fitofarmacije, ki narekuje veliko večjo proizvodnjo dodatnih sredstev pri vzgoji posamezne vrste poljščin (in hkratnem boju proti škodljivcem), ki je po eni strani škodljiva za tla, okolje, človeka, hkrati pa gre za povsem nepotrebno prekomerno industrijsko proizvodnjo (zmanjšanje energije, zmanjšanje izpustov).
4. Zmanjšanje dejavnosti živinoreje, predvsem oz. najprej govedoreje. Tako dosežemo zmanjšanje izpustov zaradi fermentacije v prebavilih, delno zato, ker smo zmanjšali število glav goveda, pri preostanku pa se blaži te izpuste s krmo (neke zadeve že obstajajo, mar ne?). Krčenje dejavnosti živinoreje (govedoreje) hkrati pomeni krčenje na področju pridelave mesa, mesnih izdelkov ter mleka in mlečnih izdelkov (kjer so izpusti CO₂ ekv. na kilogram želenega izdelka izrazito visoki).
5. Zaradi manjše potrebe po pridelavi krme za rejene živali se sprostijo določeni deleži pridelovalnih površin, ta pa bi se lahko namenili za pridelavo rastlinskih surovin za izdelavo mesnih substitutov (oves za mleko, soja za mleko in druge izdelke, konopljinu olje, konopljinna semena in konopljinne beljakovine ...).

Pravična delitev bremen podnebne krize

Da bomo ustvarili okolje, v katerem bo mogoče živeti in preživeti, bo potrebno veliko prilagajanj in sprememb vedenja, zato je nujno, da se ta bremena pravično porazdelijo. Ker v dokumentu tega nismo zasledili, zastavljamo vprašanje, kako so v to problematiko vpeti poslovni subjekti v občini, ki niso del javnega sistema.

Poglavje 2 - Ohranjanje naravnega okolja in skrb za biotsko raznovrstnost

Ukrep U 2.1.4

Pri ukrepih, ki se tičejo obravnave invazivnih vrst, v razmislek podajamo naslednje:

Čeprav je to v zadnjih letih izjemno popularen fokus, se je potrebno vprašati, ali se je v boju proti podnebnim spremembam na ravni mestne občine res prioritarno smiselno ukvarjati s tujerodnimi

vrstami. Vpliv podnebnih sprememb na habitate živali s seboj prinaša tudi njihove migracije. Profesorica morske ekologije Gretta Pecl z Univerze v Tasmaniji je skupaj s sodelavkami leta 2017 v reviji Science objavila članek, v katerem izpostavlja dejstvo, da podnebne spremembe močno vplivajo na redistribucijo življenja na Zemlji. Prvi odziv morskih, sladkovodnih in kopenskih živali na podnebne spremembe je namreč sprememba lokacije. Raziskave, ki jih je opravila, kažejo, da se najmanj 25 % in vse do 85 % izmed 8,7 milijonov vrst seli zaradi podnebnih sprememb. Ker tradicionalna definicija klasificira vrste glede na prostor, se ponovno odpira vprašanje t. i. avtohtonih vrst, ki so na nek prostor prišle brez človeške pomoči in še pred širšo poselitvijo človeka po Zemlji, ter vprašanje neavtohtonih vrst. Čeprav 90 % prišlekov ne povzročajo škodljivih posledic v svojem okolju, se jih 10 % vseeno klasificira kot t. i. invazivne vrste. Ravno migracije vrst zaradi podnebnih sprememb so v zadnjih letih znanstveno skupnost prisilile v razmislek o tem, kako upravičen je koncept invazivnosti. Ob tem nekateri izpostavljajo pomen staroselskih ljudstev, ki se jih v diskurzu o podnebnih spremembah velikokrat označuje kot ranljive in nemočne, vendar, pravi Gretta Pecl, so regije sveta, kjer biodiverziteta ne upada tako hitro in kjer ekosistemi ne izginjajo tako hitro, ravno območja, kjer pretežno živijo staroselska ljudstva. Zato predlaga, da bi bilo nujno potrebno pri vprašanju upravljanja razseljevanja vrst sodelovanje in izmenjava izkušenj.

Podrobneje: <https://www.smithsonianmag.com/science-nature/should-plants-and-animals-relocate-because-climate-change-be-considered-invasive-180975456/>

Ukrep U 2.2.13

Kot je že izpostavljeno v programu, glavni problem predstavljajo predvsem funkcionalna zemljišča okoli blokov, na katerih se v zadnjih letih pojavlja vedno bolj razširjen trend obžaganja oziroma t. i. »obglavljanja« dreves. Glede na to, da se ta zemljišča smatrajo kot zasebna zemljišča, kot takšna niso predmet Odloka o zelenih površinah na območju Mestne občine Maribor, ki sicer s Pravilnikom o načrtovanju, sajenju in negi lesnatih rastlin na javnih površinah v MOM zelo dobro definira strokovna izhodišča za ravnanje z mestno drevnino. Po naši oceni je drevje na občinskih površinah v splošnem dobro negovano, kar kaže, da imajo izvajalci, ki izvajajo negovalna dela na občinskih površinah, usposobljen kader in upoštevajo smernice prej omenjenega pravilnika.

Popolnoma drugače pa je na funkcionalnih zemljiščih okoli blokov, kjer arboristična dela lahko izvaja praktično vsakdo z motorko. Za te površine, kar se tiče nege dreves, trenutno ni nikakršne pravne osnove, da se nestrokovno ravnanje z drevesi prepreči. Glede na to, da te površine predstavljajo velik delež drevesnega fonda mesta, se s takšnim nestrokovnim obžaganjem drevja dela nepopravljiva škoda tako vitalnosti posameznih dreves in drevoredov sedaj kakor tudi odpornosti mesta na klimatski stres v prihodnosti.

Ob pričakovanih povišanih temperaturah v prihodnjih desetletjih bo mestna drevnina zagotavljala ključno vlogo pri blaženju temperaturnih ekstremov v urbanih okoljih. Z nepravilnim obžaganjem imajo drevesa okrnjeno odpornost na vdor patogenih organizmov v tkiva in posledično oslABLJENO dolgoročno odpornost na abiotični stres. Glede na stanje številnih obžaganih dreves in drevoredov po soseskah v mestu (ne samo, ampak še posebej izpostavljeno na desnem bregu Drave) se nam v roku desetletja ali dveh lahko zgodi, da bodo ta drevesa pod vplivom vedno višjih temperatur in vremenskih ekstremov začela množično propadati in to ravno v obdobju, ko bo njihova funkcija ključna.

Po Zakonu o urejanju prostora (ZUreP-2) imajo občine po 120. členu možnost sprejeti Odlok o urejanju podobe naselij in krajine, katerega namen je ravno celostno urejanje rabe na javnih in zasebnih površinah. Pravne podlage za ureditev tega področja torej obstajajo, prav tako obstajajo že obstoječe strokovne podlage. V nadaljevanju prilagamo predmetni člen:

»120. člen

(namen in vsebina odloka)

(1) Z odlokom o urejanju podobe naselij in krajine občina ureja urbani in siceršnji prostorski razvoj na praviloma že izgrajenih območjih naselij, s poudarkom na urejeni podobi ter usklajeni in medsebojno dopolnjujoči rabi javnih in zasebnih površin, ter ureja in varuje podobo krajine, tako da določa pogoje za:

- gradnjo objektov, za katere v skladu s predpisi, ki urejajo graditev objektov, ni treba pridobiti gradbenega dovoljenja,
- vzdrževanje objektov v delu, ki se nanaša na njihov zunanji izgled,
- **izvajanje negradbenih posegov v prostor, zlasti urejanje in vzdrževanje zelenega sistema, urejanje javnih površin in njihovo splošno, posebno in podrejeno rabo in rabo grajenega javnega dobra ter**
- druge pogoje, namenjene zagotavljanju ustrezne podobe naselij in krajine, kot so pravila glede oglaševanja, osvetljevanja, postavljanja blaga ob poslovnih objektih, postavljanje pomožne kmetijsko-gozdarske opreme in podobno.«

V luči poglobljajoče podnebne krize bi pričakovali, da bo pomen dreves v programskem dokumentu za obdobje do 2030, ki se nekako omenja kot ključno, nekoliko bolj izpostavljen in da bo nakazoval, da mesto na strateški ravni prepozna tudi funkcije dreves. Kar je še pomembnejše, pa je, da se to zavedanje odrazi skozi zagotovljeno celostno in strokovno upravljanje, ki bo podprto tudi s pravnimi podlagami, kot so mestni odloki.

Funkcionalna zemljišča je treba vključiti v sistem enotnega strokovnega urejanja in vzdrževanja, skupaj z upravitelji stavb (in stanovalci) pa najti rešitev za kritje stroškov le tega.

Po vzoru Dunaja naj se v omenjene akte vključi še:

- vzpostavitev baze (in kriterijev za uvrstitev v to bazo) strokovnih delavcev, ki edini lahko obrezujejo in sekajo drevesa bodisi na javnih bodisi na funkcionalnih površinah;
- člen, da se lahko posekajo drevesa na javnih in funkcionalnih zemljiščih izključno z dovoljenjem občine, ki naj sekanje dreves tretira kot skrajno možnost, ter da je potrebno vsako posekano drevo takoj nadomestiti.

Podrobneje: <https://www.wien.gv.at/recht/landesrecht-wien/rechtvorschriften/html/I5400000.htm>

Poglavje 5: Zagotavljanje kakovosti zraka

V poglavju, kjer se obravnava zagotavljanje ogrevanja – širjenje infrastrukture daljinskega ogrevanja in plinskega omrežja – bi povedali naslednje: obe rešitvi za ogrevanje sta, kar se tiče onesnaževanja zraka, primerni, a vseeno se strinjate, da je uporaba fosilnih goriv nekaj, od česar se bomo morali posloviti. Zato smo mnenja, da omejitve Eko sklada za pridobitev subvencije za postavitev toplotne črpalke – ko gospodinjstva, ki se nahajajo v bližini plinskega omrežja, niso upravičena do subvencije za (bolj okoljsko primerno) toplotno črpalko – niso na mestu. Če želi gospodinjstvo bolj zavedno delovati, naj se mu pri tem pomaga, zato pozivamo, da se vloži pobuda, da se takšna omejitev umakne.

Poglavje 6: Krožno gospodarstvo

V povezavi z ravnanjem z odpadki v tem dokumentu manjka zaveza k »Zero waste« prireditvam, ki bi spodbujale in zavezovale tako ponudnike kot obiskovalce javnih prireditev, da proizvedejo čim manj (nič) odpadkov in da bi odpadke, ki vseeno nastanejo, ustrezno ločili. Na tak način se v Mariboru prireditve že izvajajo, takšen vzorčni primer je npr. Art Camp.

OC 7.2 (str. 86)

Naša dodatna predloga za prilagoditev mesta na podnebne spremembe:

1. ozelenitev fasad in streh (povsod, kjer je to mogoče izvesti),
2. vodoprepustno tlakovanje (tudi na parkiriščih).

Zmanjševanje vseprisotnega visokofrekvenčnega elektromagnetnega sevanja (str. 94)

Pri zmanjševanju vseprisotnega visokofrekvenčnega elektromagnetnega sevanja se omenja, da morajo postati optična vlakna, ki ne proizvajajo elektromagnetnih polj, vseprisotna. Med ukrepi na strani 95 pa se prehod na optična vlakna sploh ne omenja. Zato menimo, da bi bilo potrebno še nekaj usklajevanj med tekstualnim delom programa, ukrepi in kazalniki.

Svetlobno onesnaževanje (str. 95)

Zahtevamo ukinitvev vseh svetlobnih reklamnih panojev v mestu (na trgovskih centrih, ob cestah, v naseljih ...), ponoči naj svetlobni napisi (npr. svetlobni napisi firm na Europarku) ne svetijo, saj (vsaj) takrat ne služijo nobenemu namenu.

Vrednotenje ukrepov, izvajanje programa in spremljanje napredka (str. 102)

Načrtovani sta dve evalvaciji izvedenih ukrepov: prva za obdobje 2021–2025 in druga za celotno obdobje od 2021–2030. Da bi to bilo realno izvedljivo, OPVO potrebuje podroben načrt kontinuiranega spremljanja napredka izvajanja programa in kazalnike, ki sistematično, poenoteno in tudi kvantitativno opredeljujejo napredek po že navedenih časovnicah izvajanja ukrepov.

Ozaveščanje javnosti

MOM v dokument umešča zelo pomembne ukrepe ozaveščanja javnosti, vendar se nam zdijo temu namenjena sredstva preskromna. Ozaveščanje javnosti in aktivna vključitev občanov v izvajanje ukrepov zahtevata veliko različnih in paralelno izvedenih inovativnih pristopov, zato bi morali temu ustrezno povišati tudi višino sredstev.

Iniciativa mestni zbor